

Мирослав Романюк,

к. і. н., заступник директора з наукової роботи ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України,
керівник Науково-дослідного центру періодики

Наукові здобутки і творчий пошук колективу Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України

У ракурсі нагальних наукових і бібліотечних проблем сьогодення аналізується напрацювання однієї з провідних наукових бібліотек України. Висвітлено особливості діяльності цього науково-дослідного інституту, що має пріоритетні напрями роботи, мета яких — формування повного репертуару української періодики ХІХ—ХХ ст.; розкриття рукописних, мистецьких фондів, співпраця з іншими бібліотеками країни щодо проблеми створення національної бібліографії та інші питання. Простежено особливості творчих традицій двох наукових шкіл — бібліографів-дослідників української книги та дослідників періодики.

ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України* — одна з найбільших науково-інформаційних установ України, її фонд становить близько 7 млн. од. зб. Унікальною є найбагатша в світі збірка української, де зберігаються майже всі друки ХІХ—ХХ ст. Важливу інформаційну цінність має найповніший у світі фонд української періодики, який включає періодичні видання ХІХ — початку ХХ ст. У бібліотеці зберігається також найповніша в нашій державі збірка іноземних журналів і серійних видань цього періоду.

5 серпня 1989 р. бібліотека отримала статус науково-дослідного інституту. Зараз штат працівників становить 295 осіб. З них 42 наукових і молодших наукових співробітників, 12 кандидатів і 2 доктори наук. Функціонує 20 відділів

* Формально бібліотеку засновано 2 січня 1940 р., однак її коріння сягає ХVІ ст., адже вона склалася на базі 84 відомчих і приватних бібліотек Львова та всього Західного регіону України. До бібліотеки ввійшли бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка і Народного Дому, збірки яких становили близько 500 тис. од. зб., численні книгозбірні «Просвіти», частина бібліотеки-архіву Львівського Ставропігійського братства, бібліотека «Оссолінеум», бібліотеки монастирів, приватні збірки, бібліотеки національних товариств.

та єдиний в Україні Науково-дослідний центр періодики (НДЦП), про що детальніше йтиме мова нижче.

Упродовж 1991—1999 рр. захищено 10 кандидатських і одну докторську дисертацію, 16 співробітників працюють над кандидатськими, а три — над докторськими дисертаціями.

Період становлення бібліотеки як науково-дослідної інституції завершився. Сформовано колектив науковців, визначено пріоритетні напрями досліджень, вирішено кадрові питання. Активна наукова робота спрямована на створення національної бібліографії, формування повного репертуару української періодики ХІХ—ХХ ст., на розкриття рукописних, мистецьких книжкових фондів та ін. Зокрема, за кілька останніх років бібліотекою видано 39 наукових праць загальним обсягом понад 15 тис. ум. др. арк., тиражем близько 15 тис. прим.; опубліковано понад 200 наукових статей. У ЛНБ ім. В. Стефаника функціонують дві наукові школи: бібліографів-дослідників української книги та дослідників періодики.

ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України наполегливо й системно розробляє дослідження трьох основних проблем: 1. Документальна пам'ять України; 2. Науково-бібліографічне опрацювання і розкриття рідкісних фондів, колекцій та збірок бібліотеки; 3. Проблеми бібліотеко-, бібліографо- й книгознавства.

Обсяг статті не дозволяє розглянути діяльність бібліотеки в комплексі, тому зосередимо увагу на здобутках колективу в межах наукової проблеми «Документальна пам'ять України». Тут пріоритетними є науково-бібліографічні теми, пов'язані з формуванням репертуару української книги та періодики. Ці питання розглядалися на міжнародній науковій конференції, проведеній установою п'ять років тому, узагальнені в збірнику

«Теоретичні та організаційні проблеми формування репертуару української книги та періодики» (1996 р., відп. ред. Л.: І. Крушельницька).

На конференціях в інших установах*, симпозиумах, конгресах, круглих столах, що відбулися в нашій бібліотеці, обговорювалася (як одна з основних) проблема ретроспективного обліку українських книжкових і періодичних видань. Підкреслювалося, що для створення національної бібліографії (НБ) в Україні і, в першу чергу, її ядра — репертуару української книги — на сьогодні є достатні теоретичні обґрунтування (праці Ю. Меженка, М. Сагарди, С. Маслової, Ю. Ковалевського, Ф. Максименка, Ст. Постернака, Я. Дашкевича та ін.) і джерельна база — колекції української книги у фондах великих наукових, університетських бібліотек України, система державної реєстрації друку, галузева ретроспективна бібліографія, доступні бібліографічні джерела в діаспорі.

Спроби створення бібліографії української книги в 20—40-х роках ХХ ст. закінчилися драматично як для самої ідеї, так і для її виконавців через тодішній політичний режим репресій і переслідувань українського друкованого слова.

Тепер ця ідея знову постала перед науковцями. Назріла необхідність надати названій проблемі державного значення. Нам конче потрібно організувати координаційний осередок з бібліографічної роботи в країні, який міг би запропонувати єдині для всіх методологічні підходи в роботі, розподілити конкретні завдання і обсяги для бібліотек та відповідних наукових установ. Ним могла б стати Бібліографічна комісія при НАН України. Для її формування можна використати досвід 20-х років, коли при ВУАН діяла аналогічна комісія. З цією метою необхідно на базі однієї з провідних київських бібліотек скликати робочу нараду спеціалістів-бібліографів, компетентних науковців та представників державних структур і обговорити організаційні питання, квоти, статус комісії, а потім вийти з пропозиціями до Президії НАН України й державних структур.

За нинішніх умов кожна бібліотека намагається реалізувати ідею НБ самостійно, в міру власних можливостей, випускаючи каталоги української книги зі своїх фондів, бібліографію

української книги окремих регіонів або створюючи комп'ютерні бази даних. Однак така практика, розпорошуючи сили, не сприяє реалізації ідеї в повному обсязі.

У ЛНБ, зокрема, продовжується цілеспрямована підготовка видання архівної картотеки «Репертуар української книги, 1798—1916: Матеріали до бібліографії», підготовленої в 1945—48 рр. академічними бібліотеками Києва та Львова під керівництвом Ю. Меженка. Праця видається спільно зі Львівським відділенням Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України під науковим керівництвом проф. Я. Р. Дашкевича. За 1995—1999 рр. вийшло чотири томи, які охопили 1798—1900 рр. Розпочинається видання багатотомної бібліографії «Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині (з 1920 р.) та в еміграції (1914—1939)».

Уже побачили світ бібліографічні посібники «Товариство «Просвіта» у Львові (1868—1939 рр.)», «Українська лексикографія»; підготовлено до випуску покажчик видань «Іван Тиктор та концерн «Українська преса» (1923—1977 рр.)» і готується до друку «Українське видавництво у Краківі—Львові, 1940—1944 рр.»

Працівники бібліотеки беруть участь в укладанні «Зведеного каталогу україномовної книги: (1798—1923 рр.): Матеріали до бібліографії» (спільно з НБУВ).

Зважаючи на наші суттєві напрацювання, сьогодні фахівці мають визначити найефективніший шлях формування репертуару української книги. Але існують різні точки зору щодо принципу роботи над бібліографією української книги залежно від трактування поняття «національна книга». (До речі, програма, організаційні та методологічні принципи підготовки репертуару викладено в опублікованому ЛНБ ім. В. Стефаніка в 1991 р. протоколі наради 1945 р. в Києві)**.

Так, для Івана Франка й інших учених України та зарубіжжя основним критерієм визначення національної книги була приналежність автора книги до даного етносу. Іван Левицький у працях «Галицко-русская библиография, 1772—1800»; «Галицко-русская библиография XIX ст. ... 1801—1886.» — Т. 1, 2; «Українська бібліографія Австро-Угорщини, Т. 1-3. 1887—1893» зареєстрував усі друки українських авторів незалежно

* 1991 р.: у НБУВ — конференція «Бібліотека — інформатизація — наука»; 1993 р.: міжнародна конференція «Наукова бібліотека в сучасному соціокультурному контексті»; конгрес МАУ; 1994 р.: науково-практичні конференції в Державній історичній бібліотеці України та Національній парламентській бібліотеці України.

** На шляху до створення репертуару української книжки: Протокол наради, присвяченої складанню «Бібліографії української книги 1798—1914 рр.», яка відбулася в Бібліотеці АН УРСР 21—22 грудня 1945 р. / Підгот. тексту і приміт. Л. Ільницької; автор вступної статті та відп. ред. Я. Р. Дашкевич. — Львів, 1991. — 61 с.

від мови їх публікації і території, де книгу було видано. Натомість польський бібліограф Кароль Естрайхер у складанні НБ дотримувався територіального принципу, включаючи до своєї багатотомної «Бібліографії польської» все, що протягом віків було надруковане на території Польщі, незалежно від етнічних кордонів, національності автора та мови видання. Отже, до неї необгрунтовано було внесено українські друки та друки інших народів. Нам не варто повторювати цих помилок. Тим більше, що численні теоретичні дискусії стосовно бібліографії української книги, а також організаційні набутки дають підстави говорити про наявність передумов створення українського книжкового репертуару сьогодні. Про це свідчать і публікації з цього питання вчених та бібліографів Києва і Львова, проведення наукових форумів.

Вважаємо, що Національна бібліографія (НБ) має включати: 1) власне видання українською мовою; 2) видання української книги та періодики іншими мовами. Треба пам'ятати, що на теренах України жили й живуть представники багатьох народів, які видавали й видають зараз свої книги та періодичні видання рідними мовами. Тому частиною бібліографії друкованого слова в Україні має бути й репертуар іншомовної книги.

Складником НБ є українська періодика, опрацьовувати яку варто насамперед в історичному, методологічному та бібліографічному аспектах. Основою дослідження мав би стати повний репертуар українських періодичних видань (про це зараз ще передчасно говорити). Залишається несистематизованою і недослідженою періодика іноземними мовами, що виходила на території України. Потребує повного обліку й наукового опрацювання преса української еміграції та українська періодика іноземними мовами.

Найповнішою на сьогодні є історико-бібліографічна праця В. Ігнатієнка «Бібліографія української преси (1816—1916)», хоча автор не мав на меті давати ані повного бібліографічного покажчика української преси, ані розробляти питання в глибину. «Не становимо собі завдання, — писав він, — зв'язати розвиток преси з усіма глибокими процесами пробудження широких українських трудових мас до державного та політичного життя...» [1].

З відомих політичних причин у 30-х роках припинено роботу Української книжкової палати та Українського науково-дослідного інституту книгознавства над репертуаром української періодики [2]. Не знайшла продовжувачів в інших регіонах республіки діяльність Вінницької філії Всенародної бібліотеки України при УАН та «Кабінету виучування Поділля», які підготували

історико-бібліографічний збірник про часописи краю [3]. У вступі до цієї, безперечно, цікавої праці, читаємо: її опубліковано «яко першу на Україні спробу монографічного дослідження часописів певної культ.-історичної області та апольогію широкого застосування краєзнавчого метода для здійснення грандіозного завдання — складання української національної бібліографії» (с. VI).

Укладачі усвідомлювали, що «видною хобою цього збірника, безперечно, є неоднакові методи бібліограф. описання в покажчиках видань Гал. Поділля та Поділля в межах УСРР, але ж спричинилися до цього труднощі об'єктивні: жалюгідна неможливість для вінничан особисто порозумітися з львов'янином» (с. VII). (Це укладачі Микола Білінський та Ніна Співачевська не знайшли «спільної мови» з галичанином Іваном Кревецьким щодо підходів бібліографічного опису періодичних видань).

У науковій спеціальній літературі до 90-х років не було досліджень бібліографічного характеру, котрі, якщо не в цілому, то хоча б на прикладі одного з регіонів України, продовжували роботу В. Ігнатієнка. З цього погляду заслуговує на увагу дослідження Євгена Місила «Бібліографія української преси в Польщі (1918—39) і Західно-Українській Народній Республіці (1918—19)», доповнене й перевидане у видавництві Канадського інституту українських студій (Альбертський університет, Едмонтон, 1991); перше видання — Варшава, 1983. На жаль, авторові не вдалося відшукати повні комплекти періодичних видань у бібліотеках та архівах, з фондами яких він знайомився. Лише частина періодики збереглася до сьогодні в цілості. Тому бібліографічні описи багатьох видань неповні, бракує прізвищ редакторів і видавців, не завжди зазначено роки виходу часописів.

Вагомі бібліографічні відомості подані А. Животком у монографії «Історія української преси». Але й вони є неповними, а зібраний матеріал, як наголошує у передмові К. Костів, «не завжди узагальнений і пов'язаний із громадсько-політичною концепцією даної доби» [4].

В «Альманасі Українського Народного Союзу на рік 1975» у статті редактора Богдана Кравціва «Українська книжка в діаспорі» відзначено: «Набагато більше пощастило українським періодичним виданням — українській еміграційній пресі. Заходами і в рамках діяльності очолюваного проф. Леонідом Бачинським Українського Музею-Архіву в Клівленді (США) появляється постійно, почавши з 1966 року, «Бібліографічний покажчик української преси поза межами України...». Досі вийшло з друку п'ять таких покажчиків: за 1966, 1967, 1968/69, 1970/71 і

1972/74 роки. Їх автор д-р Олександр Фединський підкреслював: «Ми свідомі того, що деякі ... видання не дійшли нашого відома». Ним зібрані часописи з 16 країн світу, які за «територіальною, періодично-часовою і тематично-змістовою ознакою» становлять 561 од. зб. Автор не враховував, що кожне видання характеризується своєю специфікою, умовами функціонування в тій чи іншій країні, впливом на читацьку аудиторію, взаємодією з іншими засобами комунікації. Ці проблеми ще чекають своїх дослідників, як і вивчення проблем становлення та розвитку української еміграційної преси.

Її бурхливий розвиток розпочався після Першої світової війни. За підрахунками А. Животка, вже у 1936 р. українська преса поза межами колишнього СРСР «нараховувала 202 різних органи (без «Записок» та «Наукових збірників») і 3 одноднівки» [5]. У 1970-х роках чисельний склад пресових органів української діаспори в межах 16 країн становив 561 видання [6].

На сьогодні еміграційна періодика ХІХ—початку ХХ ст., що «виходила українською мовою в інших країнах Європи, Америки», найповніше відбита в уже згаданій праці В. Ігнатієнка «Бібліографія української преси (1816—1916)» [7]. У 20—40-і роки не було ґрунтовних бібліографічних посібників україномовної преси зарубіжжя. Відомості знаходимо в окремих розвідках, надрукованих здебільшого в журналах та газетах, виданих за кордоном [8]. У вказаний період в УРСР бібліографування української преси системно не проводилося, тим паче еміграційної, «замкненої» в колишніх спецфондах. У Галичині спроби ці здійснював І. Калинович [9].

Певну інформацію про українську періодику в еміграції подано в працях М. Бойка, М. Боровика, Р. Голята [10]. Окремі дані до бібліографії знайдемо в уже згаданій монографії А. Животка, а докладніші статистичні відомості — у дослідженні Ю. Тернопільського [11].

Не маємо і фундаментальних наукових джерел, в яких україномовну еміграційну періодику було б проаналізовано з урахуванням таких важливих факторів, як специфіка видання, умови функціонування у тій чи іншій країні, вплив на читацьку аудиторію, взаємодія з іншими засобами масової комунікації. Ці завдання є надзвичайно складними, бо специфічність розвитку української журналістики зумовлена багатьма історичними причинами, насамперед — політичним роз'єднанням українського народу, входженням його земель до різних держав, зокрема Російської та Австро-Угорської імперій, Польщі, Румунії і Чехословаччини. Це, безсумнівно, «породжує значні труднощі у визначенні самих об'єктів української журналістики та її періоди-

зації, бо газети й журнали народжувалися в неоднакових суспільно-політичних умовах, у неоднаковому етнічному оточенні, духовно-культурній атмосфері, цензурно-правовому становищі...» [12]. Окрім цього, впродовж понад півстоліття між радянськими й зарубіжними істориками журналістики принциповими були розходження щодо методологічних засад дослідження української періодики. Про це, зокрема, пише М. Ф. Нечитайлюк: «Зарубіжні історики української преси дотримувались об'єктивно-хронологічної систематизації матеріалу, акцентуючи головне на виданнях, пов'язаних своїм напрямом і змістом із національно-визвольним рухом, однак применшували значення преси радикально-соціалістичного напрямку (наприклад, видань Франка, Павлика, Драгоманова) у формуванні української громадської думки. Радянські історики журналістики, навпаки, послідовно застосовуючи «марксистсько-ленінську методологію» (критерії «класовості», «партійності» в ленінському трактуванні «двох культур»), перебільшували популярність і значення революційно-демократичної, соціалістичної преси на шкоду пресі загальнодемократичного напрямку і загальноукраїнським національним ідеалам. Вони розглядали одну й другу пресу не як складові частини всеукраїнського національно-визвольного руху, а як антагоністичні, ворожі одна одній ідеології. Такий підхід призводив до однобокого, по суті, псевдоісторичного відтворення журналістського процесу на всіх українських землях» [13].

З проголошенням незалежності нашої держави назріла вимога нового, об'єктивного й повного, прочитання української періодики ХІХ—ХХ ст. На жаль, до 1994 р. серед науковців не було програми її дослідження, як і структурного підрозділу, що виконував би функції координуючого центру. (Про це йшлося на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Засоби масової інформації і утвердження державного суверенітету України», Львів, 29—30 жовтня 1992 р.).

Ідею організації такого підрозділу в системі АН України свого часу підтримав віце-прем'єр України з питань гуманітарної політики академік НАН України М. Жулинський. І в березні 1993 р. згідно з розпорядженням Президії АН України у ЛНБ ім. В. Стефаника був створений НДЦП, структуру якого було визначено з двох підрозділів: відділ досліджень української періодики та відділ досліджень періодики іноземними мовами. Вже з початку роботи співробітники Центру усвідомили: опрацювати українську періодику, що мало досліджена, здійснити систематизацію видань іноземними мовами, котрі виходили на етнографічній території України, а

також вивчити пресу української еміграції та українську періодику іноземними мовами одному структурному підрозділу не під силу. Тому було вирішено скоординувати зусилля всіх зацікавлених установ і організацій, окремих науковців. З цією метою НДЦП розробив єдину «Схему повного бібліографічного опису періодичного видання», надруковану в першому випуску «Збірника праць Науково-дослідного центру періодики» (Львів, 1994). Окрім цього, тут аналізується розвиток періодики ХІХ—ХХ ст., осмислюються складні процеси становлення та функціонування сучасної української журналістики, досліджується творчість українських публіцистів. Уперше для розв'язання однієї з найважливіших методологічних проблем історико-журналістських досліджень науковцям запропоновано періодизацію історії української преси, що охоплює цілу епоху: від зародження і становлення української журналістики до періоду розбудови української державності в наш час.

Ми всебічно проаналізували два напрями, які є сьогодні у підходах науковців до бібліографії періодики. Перший характеризується намаганнями дослідників будь-якими способами максимально використати зміст періодичних видань як матеріал для різних наукових і практичних цілей; періодика тут відіграє роль допоміжного джерела, з якого беруть окремі факти, висновки, повідомлення та ін. Другий напрям розглядає періодику як безпосередній об'єкт вивчення, як предмет самостійної ділянки знань і потребує від бібліографії періодики потрібних їй даних.

Абсолютно кожен з цих напрямів має свої життєві та наукові резони, й бібліографія періодики повинна вдовольнити їх потреби. Однак зараз ми більше зосереджуємо увагу ось на чому: періодика не тільки джерело для пізнання сучасного й минулого, а безпосередній об'єкт вивчення, яке подасть матеріал для самостійної наукової дисципліни, а саме: історії періодичної преси, котра має свій предмет, завдання і методи, як основи створення повного репертуару періодики.

Роботу сплановано так, щоб окремі її частини в будь-якій стадії, у разі тимчасового припинення, можна було відновити з часом у повному обсязі і в тому ж порядку. Постійно прагнемо залучити якнайбільше установ, що мають фонди чи збірки періодики й можуть бібліографічно опрацювати їх. За таких умов вдається використати всі джерела. Вже налагоджено співпрацю з Центральним державним історичним архівом у Львові, дванадцятьма обласними державними архівами, факультетом журналістики Львівського Національного університету ім. І. Франка, Інститутом журналістики Київського Національного університету імені Тараса Шевченка та

іншими вищими навчальними закладами. Укладено угоди про співпрацю з національними бібліотеками Польщі та Чехії, музеєм-архівом у Клівленді (США). Отримано списки періодичних видань, які є у фондах 11 державних обласних наукових бібліотек України. Спільно з усіма партнерами здійснюється бібліографування української преси. Її складовими будуть: анотовані каталоги, бібліографічні покажчики, комп'ютерний банк даних. Упродовж 1993—1999 рр. здійснено бібліографічний опис за вже згаданою «Схемою...» понад 1258 періодичних видань, відомості про які введено в пам'ять комп'ютера. Розроблено для цього й відповідну програму.

Працівники Центру провели шість Всеукраїнських науково-практичних конференцій і видали їх матеріали. Побачили світ понад 30 фундаментальних наукових праць, зокрема: шість випусків «Збірника праць НДЦ періодики», стільки ж томів до енциклопедичного словника «Українська журналістика в іменах», п'ять історико-бібліографічних досліджень, чотири монографії, два покажчики змісту періодичних видань. У серіях «Періодичні видання міст України», «Періодичні видання регіонів України» вийшло сім наукових праць. Надруковано перші два томи матеріалів до загальної бібліографії «Періодика Західної України 20—30-х рр. ХХ ст.», перший том хрестоматії «Українська преса» та ін.

Отже, вивчення української преси, періодики української еміграції, іншомовних періодичних видань, що виходили на теренах Східної та Західної України у ХІХ — на початку ХХ ст., підготовка фундаментальної праці з історії української преси, повної бібліографії українських періодичних видань, біобібліографічного словника «Українська журналістика в іменах» — першочергове завдання працівників НДЦ періодики ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України. Запрошуємо до співпраці всіх бажаючих.

1. *Ігнатієнко В.* Бібліографія української преси (1816—1916). — Харків; Київ: Держвидав України, 1930. — С. 16.
2. *Сагарда М.* Завдання бібліографії української періодики // *Методологічний збірник: Українська бібліографія.* — К., 1928. — Вип. 1. — С. 87—106.
3. *Часописи Поділля: Історико-бібліографічний збірник з нагоди 150-ліття першої газети на Україні (1776—1926) та 10-ліття існування УРСР.* — Вінниця, 1927—28.
4. *Животко А.* Історія української преси. — Мюнхен, 1989—90. — С. 7.
5. Там же. — С. 287.
6. Там же. — С. 306.
7. *Ігнатієнко В.* Бібліографія української преси (1816—1916). — С. 32—221.
8. *Власт Ю.* Українська преса в Америці // *Укр.*

прапор. — Відень, 1920. — Ч. 8; *Кириленко О.* Українці в Америці. — Відень, 1916; *Литвицький М.* Таборова журналістика // Українська трибуна (Варшава). — 1921. — Ч. 42; *Любенко І.* Українські часописи у Канаді // Український голос (Вінніпег). — 1934. — Ч. 30/31; *Міаковський Л.* Як формувався світогляд українського емігранта в Америці // Пропам'ятна книга Українського народного союзу. — Джерсі-Сіті, 1936; *Шклянка І.* Канадійська часописна мова // Рідна мова (Варшава) — 1936. — Ч. 7; *Яринович А.* Українська преса в Америці // Книгар. — Київ, 1917. — Ч. 4.

9. *Калинович І.* Показчик української культури за 1924 р. — Львів; Київ, 1925; Українська преса і видавництва за 1923 р. — Львів, 1924.

10. *Бойко М.* Українська бібліографія материка й діаспори: Видання Медичного архіву-бібліотеки

УЛТПА. — Блумінгтон, Індіана (США), 1989; *Боровик М.* Українська канадська преса та її значення для української меншости в Канаді: Український вільний університет. — Мюнхен, 1977; *Голіят Р. С.* Історія української преси в ЗСА: Збірник на пошану Юрія Панейка. — Мюнхен, 1988. — С. 133—153.

11. *Тернопільський Ю.* Українська преса з перспективи 150-ліття. — Джерсі-Сіті: Вид-во М. П. Коць, 1974. — 176 с.

12. *Федченко П.* Преса та її попередники: Історія зародження й основні закономірності розвитку. — К.: Наук. думка, 1969. — С. 250, 251.

13. *Нечиталюк М. Ф.* Методологічні проблеми історико-журналістських досліджень // Українська періодика: історія і сучасність / Тези наук.-теор. конф. 9—10 груд. 1993 р. — Львів, 1993. — С. 18.

**Ковальський М. П. Етюди з історії Острога: Нариси /
Передм. І. Пасічника. — Острог: Острозька Академія, 1998. — 288 с.**

У наш час спостерігається поширення найрізноманітніших інтелектуальних та духовних впливів, які поклали край моністичним засадам розвитку історичної науки на українських теренах у радянську добу. Протягом 90-х років до наукового обігу ввійшла значна кількість студій, що привнесли з собою як новітні ідеї, погляди, гіпотези, концепції та теорії, так і новий емпіричний матеріал. Вони значно розширили проблемно-тематичний, хронологічний і жанровий діапазони наукових праць, збагатили методологічний інструментарій, понятійний апарат та джерельну базу історичних студій. Помітним явищем у науковому процесі в українській історіографії став ряд досліджень з регіональної історії України. Проте їх фаховий рівень, на жаль, далеко не завжди задовільний. Почасти це пояснюється недостатньою кваліфікацією авторів та загальним станом регіональних студій з української історії, що тривалий час вважалися другорядними й розвивалися на узбіччі історичної науки у межах офіційних ідеологічних догматів.

Приємний виняток серед новітніх праць з регіональної історії становлять «Етюди з історії Острога» проф., д. і. н., проректора з наукової роботи Острозької Академії Миколи Павловича Ковальського. Наукові студії цього вченого добре відомі в Україні і поза її межами. Вони навіть за радянських часів були позбавлені комплексу провінційності та меншовартості, зокрема вирізнялися ґрунтовним опрацюванням джерельної бази й надзвичайною любов'ю до рідного краю. Крім того, підкреслимо, М. П. Ковальський є фундатором наукової школи, яка виховала кілька десятків фахівців з джерелознавства історії України.

Зі сказаного бачимо, що проблематика, пов'язана з історією Острога та Острожчини, не є випадковою для дослідника.

«Етюди з історії Острога» складаються з 14-ти наукових розвідок, які є результатом понад тридцятирічних джерельних пошуків та студій автора. Хронологічно вони охоплюють період з XVI — початок XX ст. Проблемно-тематичний діапазон «Етюдів» поділяється на кілька основних напрямів:

1) відомості про Острог та його архітектурні пам'ятки в XVI—XVII — середині XIX ст. у виявлених документальних і наративних джерелах;

2) описи Острога XVI—XVIII — 40-ві роки XIX ст.;

3) свідчення письмових джерел про Острозьку Академію, міське самоуправління та острозьких ремісників у 1635 р.;

4) історико-біографічний нарис про фундаторку Острозької Академії кн. Гальшку Острозьку;

5) розвідки про найстаріші острозькі видання: Острозького Букваря (Азбуки і Граматики) 1578 і 1598 рр., Острозьку Біблію 1580—1581 рр. та стародруки 1598 р.;

6) нарис про острозьку жіночу гімназію Марії Рекало початку XX ст.;

7) статті про острозьких краєзнавців Й. Новицького, Я. Перлштейна, С. Кардашевича й острозьку проблематику в творчості І. Франка.

Спільною властивістю всіх історичних нарисів, які ввійшли до видання, є їхня джерелознавча спрямованість. Принагідно підкреслимо, що такий підхід до реконструкції регіональної історії є радше винятком, ніж правилом для більшості сучасних досліджень. Вод-